

Beata Kapela-Bagińska

Jaki on był? – Portret Jana Pawła II słowem i piosenką malowany – scenariusze uroczystości szkolnych poświęconych pamięci papieża

Język - Szkoła - Religia 3, 143-151

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Beata Kapela- Bagińska
Uniwersytet Gdański

JAKI ON BYŁ? – PORTRET JANA PAWŁA II SŁOWEM I PIOSENKĄ MALOWANY – SCENARIUSZE UROCZYSTOŚCI SZKOLNYCH POŚWIĘCONYCH PAMIĘCI PAPIEŻA

1. Jak być dobrym człowiekiem, czyli kształtowanie postaw w szkole.

Mottem moich rozważań i obserwacji poczynionych podczas analizy wybranych scenariuszy uroczystości szkolnych chciałabym uczynić słowa Jana Pawła II wypowiedziane 2. czerwca 1980 roku podczas przemówienia UNESCO:

„W wychowaniu chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, - o to, ażeby bardziej był, a nie tylko więcej miał, aby więc poprzez wszystko, co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem, to znaczy, ażeby również umiał bardziej być nie tylko drugim, ale i dla drugich”.

W szkolnym procesie rozwoju dziecka, w procesie kształtowania się poczucia jego własnej wartości istotne znaczenie ma kontekst społeczny, w którym się ono rozwija. W tym czasie jest ważne nie tylko środowisko rodzinne, ale też grupa rówieśnicza, szkoła, mass media, a także społeczność lokalna, w której młody człowiek dorasta.

Ważne są cechy oraz charakter więzi rodzinnych i społeczności lokalnej, które są naturalnymi środowiskami jego funkcjonowania i wzrastania. Ważny jest styl wychowania stosowany przez rodziców. Istotne jest, by sprzyjał on wzrastaniu dziecka, kształtowaniu się jego poczucia własnej wartości i kompetencji. Ważne, by rodzice oraz nauczyciele towarzyszyli dziecku w jego rozwoju, w tworzeniu samego siebie. Ich spotkania z dzieckiem, a także spotkania dziecka z rówieśnikami dają możliwość kształtowania się kompetencji społecznych, np.

współpracy grupowej, uczą odpowiedzialności i radości płynącej ze współtowarzyszenia.

Wychowania ucznia w szkole nie można oddzielać od procesu dydaktycznego, gdyż jak pisze Pawłowska: „wychowujące (pozytywnie i negatywnie) są przede wszystkim sposób uczenia się i nauczania oraz relacje osobowe między uczniem a nauczycielem”.¹ Nauczyciel ten poza nauczaniem języka polskiego czy też innego przedmiotu przede wszystkim pozostaje więc wychowawcą młodzieży, czyli kształtuje postawy i osobowość swoich uczniów.

Rozwój ten powinien pogłębiać się w szkole poprzez aktywność twórczą, jaką pracówka edukacyjno-opiekuńczo-wychowawcza powinna zapewnić dziecku. Aktywność taka jest bowiem jego naturalną potrzebą, jest warunkiem poznawania i przekształcania przez nie otoczenia. Wszelki rozwój każdego człowieka dokonuje się bowiem w trakcie samodzielnego wykonywania różnorodnych działań, podejmowania świadomych decyzji oraz rozwiązywania trudnych zadań.²

2. Udzielę Ci wskazówek, czyli o roli nauczyciela-przewodnika.

Nauczanie w szkole odbywa się w symbiozie z oddziaływaniem wielu czynników. Najważniejszym z nich jest uczestnictwo w społeczności szkolnej, gdzie ma miejsce intensywna komunikacja interpersonalna i oddziaływanie rozmaitych wzorów, a ponadto możliwy jest współdziałanie w różnych zdarzeniach społecznych lub przynajmniej ich obserwacja³. Szkoła ma wobec tego wychowywać poprzez tworzenie środowiska społecznego, którego jedną z zasadniczych funkcji jest nauczanie.

Nauczyciel jest organizatorem aktywności dziecka, decyduje o rodzaju podejmowanych przez nie zadań i steruje psychologiczną recepcją sytuacji, w której owo działanie przebiega. Rola nauczyciela sprowadza się do rozwijania dziecięcej odkrywczości oraz „stymulowania głębi ekspresji”.

¹ R. Pawłowska, Nauczyciel polonista przewodnikiem ucznia w drodze do pełni człowieczeństwa, w: *Kompetencje nauczyciela polonisty we współczesnej szkole*, pod red. E. Bańkowskiej, A. Mikołajczuk, Warszawa 2006, s. 71.

² Tamże, s.72.

³ A. Gurycka, Nauczyciel mistrzem wychowania w dzisiejszej szkole, w: *Psychologia w szkole*, nr 4, 2004, s.29.

Chodzi o stwarzanie takiej atmosfery, która sprzyja ekspresji uczniów, pobudza ich inwencję i twórczą odkrywczność. Problem polega na tym, aby dziecko, przy rozwiązywaniu zleconych mu zadań, wysuwało własne pomysły i w ten sposób kształtowało czynnie postawę twórczą.

W kształtowaniu twórczej postawy ucznia ważną rolę odgrywają między innymi tak zwane **inscenizacje**. Mogą to być zarówno przeróbki utworów na sztukę sceniczną, których wystawienie wymaga wielu prób, planowanego przez reżysera podziału na role itp., jak też inscenizacje towarzyszące często różnorodnym uroczystościom szkolnym, czy okolicznościowym imprezom artystycznym.

W obu przypadkach praca nad inscenizowaniem to zbiorowy wysiłek grupy dzieci. Uczą się one współdziałać, podporządkowywać przyjętym zasadom, słuchać tego, co mówią inni, koncentrować uwagę na ich czynnościach, doceniać ważność roli, jaką odgrywa kolega. Inscenizowanie utworu kształtuje w dużej mierze umiejętność życia w zespole, jest czynnikiem wywierającym znaczny wpływ na poprawność żywego słowa.

W odróżnieniu od inscenizacji będącej jedną z form pracy lekcyjnej, która dopuszcza twórczą „improwizację” tekstu, w imprezie przygotowanej na uroczystość szkolną musi obowiązywać uczniów wierne odtworzenie ról.

Poprzez różnorodne odmiany inscenizacji realizuje się zadania dydaktyczno-wychowawcze, rozbudza zainteresowania poznawcze, aktywizuje uczniów do pracy nad doskonaleniem języka. Jest to taka forma pracy dydaktycznej, dzięki której nauczyciel może realizować zarówno zadania nauczania wynikające z programu różnych przedmiotów, np.: język polski, plastyka, muzyka, prace techniczne i kultura fizyczna, jak i zadania wychowawcze w stosunku do ucznia i do środowiska.

Wielu nauczycieli organizuje w swoich szkołach imprezy szkolne. Tematyka ich jest różna, ale wszystkie mają na celu nie tylko uczynienie szkoły placówką integrującą środowisko szkolne, ale także przekazanie uczniom wiadomości w ciekawej formie. Ponadto uczestniczenie ucznia w imprezach szkolnych stwarza mu szerokie możliwości rozwoju intelektualnego.

Przygotowanie nawet najmniejszej uroczystości wymaga wielu działań, czasu, twórczych pomysłów czy ciekawego scenariusza.

Okazją do organizowania takich imprez i uroczystości są ważne momenty w życiu szkoły, miasta, państwa i narodu, a więc rozpoczęcie

i zakończenie roku szkolnego, Dzień Nauczyciela, Dzień Matki, Dzień Dziecka, Choinka Noworoczna, a ponadto święta państwowe i rocznice ważnych wydarzeń; jednym z takich wydarzeń stała się rocznica śmierci wielkiego Papieża-Polaka.

3. Jaki On był, czyli portret Jana Pawła II słowem i piosenką malowany.

Analizując kilka autorskich scenariuszy znalezionych na różnorodnych stronach internetowych, chciałabym podjąć próbę określenia wizerunku Jana Pawła II w nich zawartego. Publikowane w Internecie scenariusze imprez poświęconych postaci tego wielkiego Polaka przeznaczone są na różne okazje. Jedną z nich jest rocznica śmierci Papieża przypadająca 2. kwietnia, inną Dzień Papieski – 16. października, zaś szczególnie uroczystością jest nadanie szkole imienia **Jana Pawła II** i związany z tym Dzień Patrona, który powtarzać będzie się corocznie w danej placówce.

Większość scenariuszy udostępnionych przez ich autorów na wielu portalach lub stronach internetowych szkół ma różnorodne tytuły, ale są też takie, które zamiast tytułu niosą tylko identyfikacyjną informację, czemu zostały poświęcone np.: *Montaż słowno-muzyczny poświęcony pamięci Jana Pawła II*. Tytuły wskazują przede wszystkim na bohatera, któremu poświęcona jest uroczystość, lub na jego postawę, filozofię życiową np.: *Jan Paweł II – Pielgrzym Pokoju*, *Jan Paweł II – Orędownik Prawdy*. Niektóre z nich są bardziej symboliczne, np.: *Droga do świętości* - to tytuł odnoszący się do całego życia i działalności Papieża, inne np.: *Nie bój się, nie lękaj. Wypłyn na głębie!* to cytaty z wypowiedzi tego wielkiego człowieka. Z kolei nagłówek *Sursum corda* wskazuje na to, jaką postawę powinien przyjąć odbiorca uczestniczący w uroczystości.

Tytuł sugerować może: nastrój uroczystości – wzniosły, patetyczny; określać filozofię inscenizacji w zamyśle twórcy czy też wyjaśniać odbiorcy określony dobór tekstów oraz pieśni wykorzystanych do tworzenia scenariusza.

Przechodząc od tytułu do wprowadzenia, chciałabym wskazać elementy najczęściej wykorzystywane do budowania nastroju czy też sytuacji dramatycznej. Wstępem do uroczystości bywa najczęściej pieśń, np.: *Ave Maria* lub inny utwór muzyczny (instrumentalny), np.: *Modlitwa*.

Przeważają jednak w częściach początkowych słowa wypowiedane przez ucznia-aktora informującego o celu uroczystości, np. *”Dzisiejsza uroczystość poświęcona jest największemu autorytetowi moralnemu współczesnego świata...”* lub też zaczynającego od razu prezentować fakty z życia Jana Pawła II np.: *”16 X 1978 roku o godz. 18.18 nad Katedrą Sykstyńską w Watykanie ukazał się biały dym...”*.

W wielu scenariuszach brak oryginalności. Powtarzają się w nich te same informacje dotyczące życiorysu Karola Wojtyły: wyboru na Papieża, licznych pielgrzymek po świecie, a przede wszystkim słów Jana Pawła II, który potrafił sprawiać swoją postawą i czynami, że młodzież całego świata pokochała go i teraz pragnie żyć zgodnie z tym, czego On nauczał.

Pojawiają się też takie przedstawienia, które zasługują na uwagę przede wszystkim ze względu na to, że nie odtwarzają po raz kolejny życiorysu Papieża, lecz inscenizują sytuacje, na podstawie których można wytłumaczyć idee zawarte w Jego naukach. Tego typu scenariuszy jest jednak niewiele, gdyż wymagają one od autora scenariusza ogromu pracy koncepcyjnej i pewnych umiejętności literackich. Nie jest to bowiem typ scenariusza odtwórczego (zmontowanego na podstawie istniejących informacji, tekstów poetyckich i utworów muzycznych), lecz scenariusz twórczy, w którym autor dokonuje własnej interpretacji wypowiedzi papieskich, wkładając ją w usta aktorom.

Montaż słowno-muzyczny charakteryzuje się tym, że słowa informacji o życiu, twórczości czy działalności Papieża przeplatają się z tekstami poetyckimi i muzyką czy też pieśniami (piosenkami) wykonywanymi przez chór. Charakterystycznym utworem powtarzającym się w różnych scenariuszach jest wiersz Juliusza Słowackiego uznawany za przepowiednię wyboru Polaka na Papieża:

Pośród niesmaków - Pan Bóg uderza
w ogromny dzwon
Dla słowiańskiego oto Papieża
otwarty tron...

Innym równie często wykorzystywany tekstem poetyckim jest *„Oda na 80-te urodziny Jana Pawła II”* Czesława Miłosza. Tekst ten, przepełniony żarliwością, wskazuje największe osiągnięcia idei papieskich – wzmocnienie wiary, wskazanie ludziom drogi do Boga, obudzenie nadziei zwykłych ludzi na życie pełne miłości bliźniego, życie w prawdzie.

Miłość, którą głosił Jan Paweł II wobec ludzi różnych wyznań i narodowości, podkreślana jest w wielu scenariuszach jako najważniejsza wartość w życiu człowieka, a charakteryzuje jej wielkość i doskonałość cytowany w wielu inscenizacjach „*Hymn o miłości*” św. Pawła.

Wśród recytowanych tekstów pojawiają się poezje autorstwa Karola Wojtyły zawarte w tomiku: „*Tryptyk rzymski*”, a najczęściej powtarzające się teksty to: „*Zdumienie*”, „*Źródło*” i „*Do sosny polskiej*”.

W niektórych scenariuszach umieszczane są także wiersze autorstwa samych uczniów, w których prezentowany jest osobisty stosunek do postaci Papieża-Polaka. Oto jeden z tekstów autorstwa uczennicy klasy VI:

*Był On Papieżem pielgrzymem świata
Stale wędrował przez długie lata
Ziemie przemierzał z końca do końca
Zamykał w dłoniach promienie słońca
W oczach miał także ciepłe promienie
Nadał miłości wielkie znaczenie
Walczył z wojnami o pokój prosił
Modły do Boga codziennie wznosił
By świat otoczył opieką swoją
By każdy człowiek “czym jest zło” pojął
I żeby ludzi miłość łączyła
I po wsze czasy już z nimi była.*

Podkład muzyczny stanowią pieśni, które kojarzą się z pielgrzymkami papieskimi, a więc te darzone przez Ojca Świętego szczególnym sentymentem, takie jak: „*Ave Maria*”, „*Barka*”, „*Czarna Madonna*”, „*Abba Ojciec*” i wiele innych pieśni religijnych. Ilustracją muzyczną są też popularne utwory z albumu Piotra Rubika „*Tu est Petrus*”.

Niektóre scenariusze wykorzystują także nagrania homilii czy też innych wystąpień papieskich wygłaszanych w różnych okolicznościach w celu budowania napięcia i oddziaływania na emocje zebranych.

Wszystkie scenariusze tworzą jednolity wizerunek Jana Pawła II. Budują go na podstawie słów wypowiedzianych przez uczniów-aktorów na scenie, a przygotowanych przez autora scenariusza – nauczyciela.

Odbiorca ma przed sobą pomnikowy, statyczny obraz świętego, którego charakteryzuje się przede wszystkim za pomocą przymiotników oceniających i wartościujących oraz imiesłowów:

„*Był człowiekiem wielkim, niezwykłym, wspaniałym, podziwianym*”.

Określenia te nakazują widzowi podziw dla tej postaci, są podane w formie zdania oznajmującego prezentującego twierdzenie niepodlegające dyskusji, które odbiorca musi przyjąć.

Inne środki leksykalne wykorzystywane przez autorów scenariuszy to głównie wyrażenia frazeologiczne zbudowane tylko z rzeczowników lub rzeczowników i przymiotników, które wskazują najbardziej wartościowe cechy Papieża:

– **mistrz** (człowiek przewyższający innych biegłością i umiejętnością w jakiejś dziedzinie wg SJP)

(*czego?*) dialogu,

– **mediator** (pośrednik, którego celem jest doprowadzenie do ugody między spierającymi się wg SJP) (*jaki ?*) wielki.

Oba te określenia stanowią nawiązanie do działalności Jana Pawła II na rzecz ekumenizmu i pokoju na świecie; pojawiają się także rzeczowniki nawiązujące do pochodzenia Papieża, gdyż miało ono znaczny wpływ na Jego działalność oraz na to, w jaki sposób odbierano tę postać w naszym kraju:

– **wadowiczanie** - mieszkaniec Wadowic,

– **rodak** - człowiek, który pochodzi z tego samego kraju.

Inne rzeczowniki i wyrażenia charakteryzują Jego wszechstronne zainteresowania, stawiając go w równym szeregu z wielkimi humanistami:

– **człowiek** (*jaki?*) kochający (*kogo?*) Boga,

– **miłośnik** (*czego?*) kultury, (*czego?*) książek,

– **wielbiciel** (*czego?*) sztuki, (*czego?*) literatury, (*czego?*) poezji,

– **miłośnik** (*czego?*) przyrody,

– **teatroman**,

– **aktor**,

– **sportowiec**,

– **humanista**,

– **talent**.

Wyrazy te wskazują na papieskie zainteresowania zarówno artystyczno-aktorskie, pisarskie, jak i sportowe. Tworzą portret człowieka, który kocha przyrodę, kształtuje swój rozwój duchowy i fizyczny.

W inscenizacjach pojawiają się także rzeczowniki wskazujące na jego działalność ważną dla całej ludzkości:

– **duszpasterz** (kapłan mający powierzona sobie kościelną jednostkę administracyjną wg SJP),

– **nauczyciel** (człowiek trudniący się uczeniem kogoś; udzielający lekcji wg SJP),

– **przyjaciel** (człowiek pozostający z kimś w bliskich serdecznych stosunkach, żyjący z kimś w przyjaźni wg SJP) *ludzi*.

Ostatnie określenie wskazuje na fakt, iż Jan Paweł II starał się żyć w przyjaźni ze wszystkimi ludźmi na całym świecie, a poza tym uczył ich, jak żyć w zgodzie z własnym sumieniem i Bogiem, pełnił też najwyższą funkcję w administracji kościelnej

Najczęściej pojawiającą się w scenariuszach częścią mowy jest rzeczownik, który w różnorodny sposób jest wykorzystywany do charakteryzowania postaci Jana Pawła II. Wśród wykorzystywanych wyrazów znajdują się też słowa i wyrażenia określające charakter papieża i wyznawane przez Niego wartości:

- *pogoda ducha*,
- *charyzma*,
- *rozumienie*,
- **silny charakter**,
- **niezwykły umysł**,
- *wrażliwość na piękno*,
- **wielki patriota**.

Obok rzeczowników nazywających cechy człowieka znajdują się też przymiotniki podkreślające intensywność danej cechy.

Podane przeze mnie przykłady przymiotników i rzeczowników oraz rozmaitych związków wyrazowych, wybrane spośród różnorodnych tekstów zawartych w analizowanych scenariuszach, stanowią podstawę wizerunku Papieża.

Dopełnieniem tego portretu są słowa Ojca Świętego prezentujące Jego najważniejsze myśli dotyczące życia, świata i człowieka lub też słowa stanowiące opis dokonań Jana Pawła II. Tworzą one następujący obraz Papieża zawarty w jednym ze scenariuszy:

„Jan Paweł II przez całe życie był obrońcą, rzecznikiem i orędownikiem prawdy, mówił bowiem: >Nie lękajcie się szukać prawdy<. Ojciec Święty postanowił naśladować najdoskonalszego pielgrzyma – Pana Jezusa. Wszyscy znali Jana Pawła II, Jego twarz, spontaniczny uśmiech, sposób mówienia, a nawet poruszania się. Nauczanie Papieża przepel-

nione było miłością i radością zgodnie z Jego słowami: >Zwyciężajcie nienawiść - miłością, nieprawdę - prawdą, przemoc - cierpieniem<. Przerósł wszystkie autorytety i stał się fundamentem naszej zbiorowej tożsamości narodowej. Jan Paweł II – rzecznik wartości uniwersalnych.

Przez wszystkie lata pontyfikatu podejmował najtrudniejsze wyzwania współczesności.

Słowa, które głosił, były przesycone miłością, to słowa czyste, jasne, prawdziwe, tchnące żywą wiarą, budzące nadzieję, przynoszące ukojenie. Stał się dla młodych autorytetem i przewodnikiem. Pozwolił nam wierzyć, że nie ma rzeczy niemożliwych.”

Ze wszystkich scenariuszy wyłania się portret niezłomnego człowieka, dążącego do celu, który sobie wyznaczył. Charyzmatyczna osobowość, potrafiąca poprowadzić za sobą wszystkich i starszych, i młodych, i nawet dzieci. Jest to autentyczny wizerunek Jana Pawła II – głęboko wierzącego, światłego człowieka. Papieża słowa, miłości, cierpienia, godności, który odszedł, ale Jego gloria pozostała i trwa w pamięci tych, co pozostali, także uczniów uczestniczących zarówno w przygotowaniu przedstawień, jak i tych pozostających tylko odbiorcami.

BIBLIOGRAFIA

1. A. Gurycka, Nauczyciel mistrzem wychowania w dzisiejszej szkole, *Psychologia w szkole*, nr 4, 2004

R. Pawłowska, Nauczyciel polonista przewodnikiem ucznia w drodze do pełni człowieczeństwa, w: *Kompetencje nauczyciela polonisty we współczesnej szkole*, pod red. E. Bańkowskiej, A. Mikołajczuk, Warszawa 2006